

Material d'estudi

Lloc: [Cursos IOC - Batxillerat](#)

Imprès per: Invitado

Curs: Història (autoformació IOC)

Data: divendres, 11 febrer 2022, 19:37

Llibre: Material d'estudi

Descripció

Taula de continguts

1. El franquisme. Ideologia i repressió

1.1. Organització interna del franquisme

2. Etapes del franquisme

2.1. Fam i autarquia

2.2. El "desarrollismo"

2.3. La crisi de la dictadura

3. Resistència democràtica i cultural

3.1. La primera oposició al franquisme

3.2. L'intent d'invasió de la Vall d'Aran

3.3. La vaga de tramvies de 1951

3.4. La nova oposició al franquisme

3.5. La resistència cultural a Catalunya

3.6. El canvi d'actitud de l'església catòlica

4. Migracions interiors i exteriors. Causes i conseqüències

5. L'economia espanyola. De l'autarquia a la crisi dels 70

5.1. L'economia autàrquica

5.2. El "desarrollismo"

6. Els canvis socials

1. El franquisme. Ideologia i repressió

1. 1. Vídeo 8 mn

2. El [franquisme](#)
3. [El franquisme a Catalunya](#)
4. Camps de concentració franquistes [enllaç](#).
5. Àudio: [Grupos ideológicos y apoyos sociales del franquismo en su etapa inicial](#) 7 mn
6. Àudio: [Claves históricas del franquismo](#) 24 mn
7. Vídeo: [Els franquistes catalans](#) 8 mn
8. Àudio: [Ser mujer bajo el franquismo](#) 45 mn

1.1. Organització interna del franquisme

Malgrat la seva durada de gairebé quatre dècades, el franquisme sempre va tenir un caràcter poc organitzat i poc institucional, com si visques permanentment instal·lat en la provisionalitat. Això té molt a veure amb la mateixa personalitat del "Caudillo" que no tolerava considerar la possibilitat de què una persona o institució del seu mateix règim pogués limitar la seva llibertat de prendre qualsevol tipus de decisió en el moment que ell considerés necessari.

El nou sistema polític volia ser el reflex negatiu dels principis democràtics que havia representat el règim de la República, i va suprimir les llibertats públiques, de sufragi universal, el dret d'associació en partits i sindicats, etc. Inicialment, el franquisme va prendre com a model el règim feixista i totalitari d'Itàlia i, en un grau més petit, el nazisme alemany. Però la no participació a la guerra mundial i el fet de què fossin aquests els estats derrotats a la contesa va provocar que el règim restés limitat a un model on el mateix Franco se sentia segurament més còmode, el d'una dictadura personalista, catòlica i conservadora.

El criteri que guia l'estructura legal del franquisme a la primera època es la unitat i coordinació de funcions sota el poder omnímode del "Jefe del Estado", el "Caudillo de España" que segueix fent servir el suport fonamental de l'exèrcit, la Falange i l'església catòlica.

La base primera i més constant del seu poder va ser l'exèrcit, que havia sortit de la guerra civil convertit en una màquina al servei del "Generalísimo" Franco, guanyador del conflicte. Sobre tot els joves oficials, més que no els generals, veneraven al líder que els havia conduït durant tres anys de combats. Per això a Franco no li va costar gaire anar-se desfent durant els anys 40 dels rivals polítics que van aparèixer entre els alts comandaments militars. Va tenir molta habilitat per enfrontar-se a ells sempre per separat i no voler negociar res amb el conjunt dels seus companys d'armes.

Durant la guerra, Franco havia unificat totes les forces polítiques del seu règim en la Falange Española Tradicionalista y de las JONS, que més endavant s'anomenarà el "Movimiento Nacional". En realitat, de tots els grups polítics l'únic que tindrà veritable activitat serà la Falange, que monopolitzarà totes les estructures del "Movimiento". Però el franquisme mai va ser un règim "de partit" com ho havien estat el Feixisme italià i el nazisme alemany. El mateix Franco va fer algun cop brometes sobre el paper d'aquesta organització, dient que servia per aplaudir-lo durant els seus viatges. De fet, Franco va rebutjar el projecte de constitució que volien imposar-li els falangistes i només es va autoritzar un congrés nacional de la Falange un cop durant tota la dictadura. Els falangistes van ser sobre tot influents en els sindicats verticals, la joventut i les altres organitzacions sectorials del règim.

Els carlistes, que havien fet la guerra al bàndol "nacional", no podien ser un suport fiable de la dictadura, perquè tenien els seus propis candidats a ser rei d'Espanya. Franco es va aprofitar de les baralles dins de la família reial carlina, i de les diferències ideològiques dins del carlisme, cada cop més grans. Va recompensar als que romanien fidels a la seva direcció amb càrrecs en determinats territoris on el carlisme encara gaudia de popularitat, com ara Navarra o Guipúscoa.

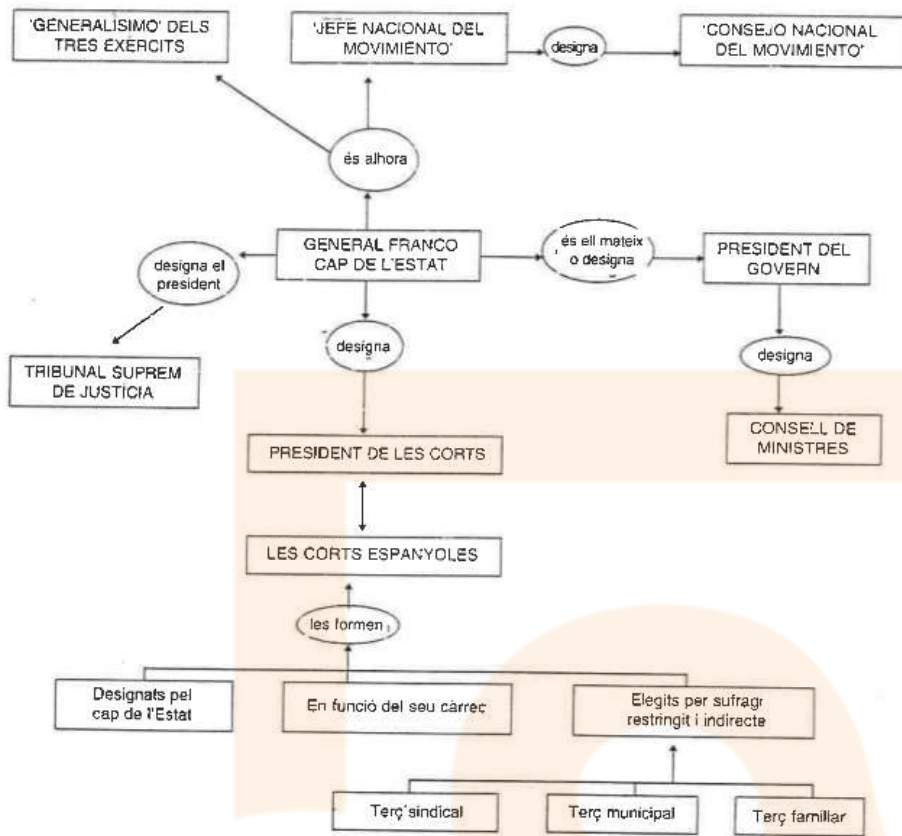
L'altra suport de gran importància per a Franco va ser l'església catòlica, no només pel què fa als clergues, sinó també a les organitzacions de laics. Durant els anys 40 va poder substituir una part del personal falangista que l'havia servit durant els primers anys de la dictadura per membres de l'Associació Catòlica Nacional de Propagandistes, molt més acceptables a ulls dels aliats que ja anaven guanyant la guerra mundial des del 1943. Aquesta primera fornada de col·laboradors catòlics va ser substituïda a finals dels anys 50 per uns altres catòlics conservadors, els membres de l'Opus Dei, protagonistes de tota l'etapa del "desarrollisme", com a experts en econòmica, dret i relacions internacionals.

El règim de Franco es va anar institucionalitzant mitjançant les anomenades lleis [\[A1\]](#) "fonamentals", alguna de les quals, com ara el Fur del Treball ja havia estat promulgada durant la guerra civil. L'any 1945, i especialment amb la promulgació del "Fuero de los Españoles", el règim intentava presentar-se amb un rostre menys autoritari, davant les acusacions de feixisme que feien els guanyadors de la guerra mundial. D'aquesta manera es van fer desaparèixer totes les referències al totalitarisme i als seus signes externs.

La culminació del procés d'institucionalització el va constituir la Llei Orgànica de l'Estat, aprovada en referèndum en 1966. Aquesta llei, síntesi de les anteriors, més que un pas de regularització de la vida política, va ser un fre a qualsevol intent de liberalització i apertura, que reclamaven fins i tot alguns sectors del mateix règim. Només s'oferia la possibilitat de canviar, en el futur, la dictadura personalista per una monarquia autoritària. El procés terminaria amb la proclamació de Juan Carlos de Borbón com a Príncep d'Espanya i successor. Dins del "Movimiento" es feien alguns canvis cosmètics per ajudar en les pretensions de ser acceptats pels socis de la Comunitat Econòmica Europea.

El règim polític franquista cap als anys 60

EL RÈGIM POLÍTIC FRANQUISTA CAP ALS ANYS 60

La democràcia orgànica

Franco definia el seu règim com una "democràcia orgànica". Una democràcia que no s'havia d'entendre com la igualtat del vot entre tots els ciutadans (sufragi universal) sinó com la participació de la societat al govern mitjançant els òrgans o cossos en que estava organitzada la població. Recollia així el vell somni de la dreta més conservadora, el sufragi "corporatiu" o "orgànic" on la representació al parlament, en aquest cas les Corts, es feia efectiva mitjançant un repartiment organitzat pel poder.

En el cas del franquisme, aquesta representació no podia ser més limitada. Els òrgans naturals de representació eren tres: la família, el municipi i el sindicat. Els caps de família només tenien dret a votar una part dels regidors dels municipis i dels procuradors a les Corts, que, a més, només podien presentar-se amb l'autorització del règim, i no podien organitzar-se entre ells durant el procés electoral.

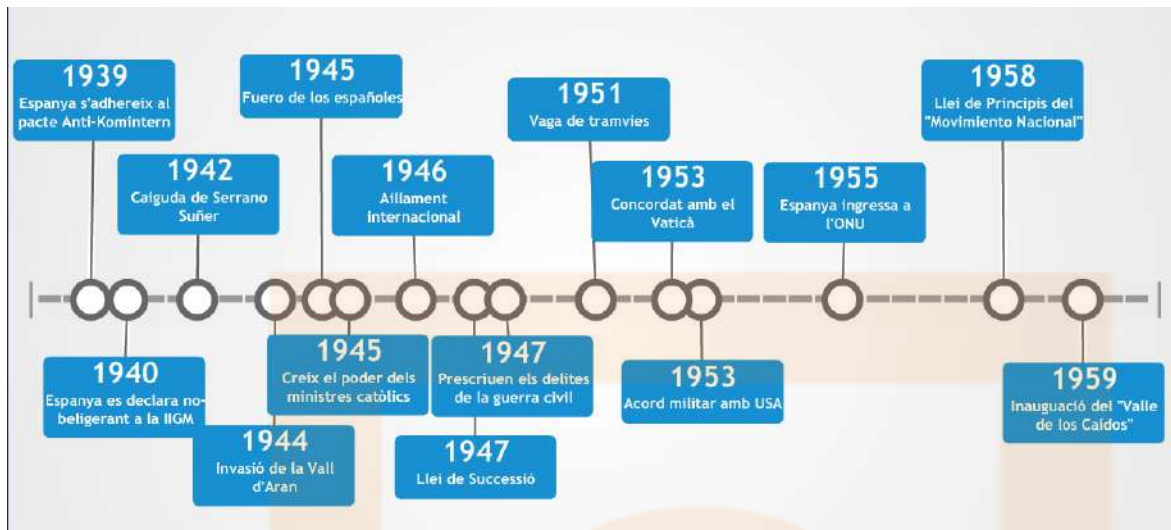
FONT: Ley Orgánica del Estado. 10 de enero de 1967

Título II. El Jefe del Estado

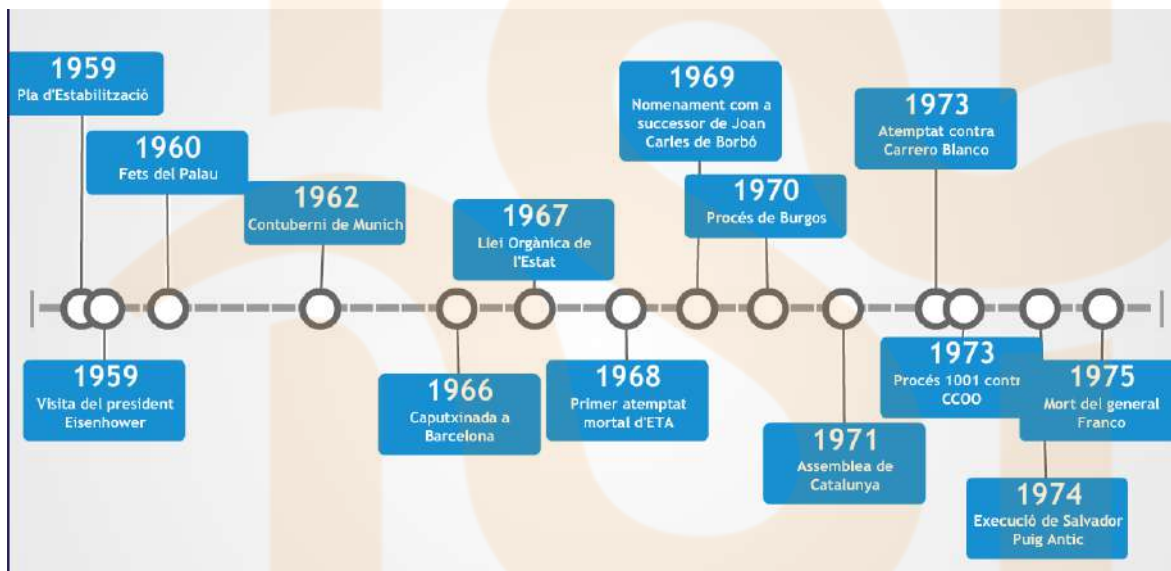
Artículo 6º. El Jefe del Estado es el representante supremo de la Nación, personifica la soberanía nacional, ejerce el poder supremo político y administrativo, ostenta la Jefatura Nacional del Movimiento y cuida de la más exacta observancia de los Principios del mismo y demás Leyes fundamentales del Reino, así como de la continuidad del Estado y del Movimiento Nacional: garantiza y asegura el regular funcionamiento de los Altos Órganos del Estado y la debida coordinación entre los mismos; sanciona y promulga las leyes y provee a su ejecución; ejerce el mando supremo de los Ejércitos de Tierra, Mar y Aire; vela por la conservación del orden público en el interior y de la seguridad del Estado en el Exterior; en su nombre se administra justicia; ejerce la prerrogativa de gracia; confiere, con arreglo a las leyes, empleos, cargos públicos y honores; acredita y recibe a los representantes diplomáticos y realiza cuantos actos le corresponden con arreglo a las leyes fundamentales del Reino."

Boletín Oficial del Estado, 11 de enero de 1967

2. Etapes del franquisme

Cronologia de la primera etapa del franquisme

Cronologia de la segona etapa del franquisme

La dictadura franquista va ser un règim que va governar Espanya durant gairebé 40 anys. Aparentment, res no va canviar, ja que Franco va ser sempre el cap de l'estat, la ideologia va ser bàsicament la d'un nacionalisme ultracatòlic i conservador, i el partit únic del règim va ser l'anomenat "Movimiento Nacional", en realitat una versió revisada i controlada de l'antic partit feixista Falange Española.

Però sota aquesta aparent continuïtat del règim hi va haver canvis profunds, tant en la direcció política de la dictadura com en la gestió de l'economia o el model de societat. Aquests canvis, de tota manera, poques vegades van ser fruit de propostes sorgides del govern o dels partits únics, sinó que van ser la reacció estrictament necessària per adequar-se a les noves circumstàncies i fer que el règim pogués sobreviure. Franco no va tenir mai una visió de futur per Espanya, sinó que volia més aviat una tornada al passat, però va demostrar una flexibilitat molt astuta per saber renunciar a les seves idees i als homes o grups que l'havien recolzat inicialment sempre que això li fos favorable. Mai es va casar amb res ni amb ningú. Els que van ser al seu costat durant tota la dictadura, com ara Carrero Blanco van coincidir en cada moment amb les intencions i objectius de Franco.

Podem resumir les etapes principals de la dictadura en tres. Nosaltres aquí només cridarem la vostra atenció perquè veieu què és el que estem estudiant:

1. La primera etapa aniria des del final de la guerra fins l'any 1959, o sigui els 20 primers anys, és el que s'anomena l'etapa de l'autarquia, quan Franco vol imitar els sistemes feixistes d'Itàlia i Alemanya, sobre tot Itàlia, que eren la seva principal inspiració. De fet, Franco i els seus companys de la guerra eren militars amb idees polítiques i econòmiques confuses que van veure en el feixisme una manera de donar cos i estructura a la seva dictadura.

I en què consistien aquestes idees? En un estat jeràrquic, hipercentralitzat, amb fort culte a la personalitat del líder, el Caudillo, en una societat sotmesa al control de l'administració de l'estat i la burocràcia del partit únic, i amb una economia que limitava al mínim els intercanvis amb l'exterior per evitar la pèrdua de divises. L'aportació espanyola a aquest model era l'ultracatolicisme i el decisiu paper de l'església entre les forces que donaven suport a la dictadura.

Evidentment, amb un model com aquest, la derrota en 1945 de les potències feixistes a la fi de la Segona Guerra Mundial, va ser un cop molt dur. Franco es va quedar sense aliats i el feixisme estava completament desprestigiats a les societats occidentals. Per això Franco va fer canvis cosmètics per dissimular una mica les semblances del seu govern amb els de Hitler o Mussolini. Però tota la resta de coses essencials van seguir igual. Fins i tot es van reforçar degut a l'aïllament a què van sotmetre Espanya els estats europeus vencedors a la guerra mundial. Això afavoria l'autarquia i el victimisme nacionalista del règim que considerava els atacs a la dictadura com atacs contra Espanya. Durant aquesta etapa, a Franco el va salvar que els governs occidentals tenien ara por de què la caiguda de Franco pugues portar al poder a l'esquerra més radical i fins i tot als comunistes, enemics declarats dels Estats Units i els estats de l'OTAN durant la guerra freda.

2. La segona etapa s'inicia, com hem dit, a finals dels anys 50 i dura fins els primers anys 70. El fracàs econòmic de l'autarquia era tan patent que Espanya estava a punt de declarar-se en fallida, perquè no podia pagar el seu deute extern. El país podia restar sense subministrament de petroli i això podia paralitzar el transport i la indústria i fer caure la dictadura. A contracor, Franco va haver d'encomanar un nou programa econòmic a economistes més liberals, contraris al predomini dels feixistes de Falange. La major part van sorgir dels cercles catòlics propers a l'Opus Dei, i van ser assessorats pels Estats Units.

El pla consistia en afavorir els contactes econòmics i de molts altres tipus amb l'exterior, posar fi a l'autarquia i permetre les inversions estrangeres, integrar Espanya als organismes econòmics internacionals i aliar-se definitivament amb els interessos dels Estats Units. Aquesta nova política, molt diferent de l'anterior es va aplicar poc a poc, al llarg dels anys seixanta. No només va permetre modernitzar les empreses, les infraestructures i la manera de governar Espanya sinó que, amb el turisme i la sortida massiva de treballadors com emigrants cap a Europa, va proporcionar les divises per permetre les inversions pròpies i crear una nova societat de consum.

3. La tercera etapa (entre els primers anys 70 i 1975) va ser la crisi de la dictadura, resultat en gran mesura de la segona i de l'envelliment del dictador que havia vinculat tant el règim amb la seva persona que difícilment podia sobreviure sense ell. Es l'etapa que obrirà la porta a la desintegració final del franquisme i la transició a una democràcia basada en el model de la resta d'estats d'Europa occidental. Al llibre trobareu aquesta etapa descrita als punts 5 i 6 de la lliçó 12. Els autors no han volgut fer un tema apart per no introduir més complexitat al llibre, però també l'han distingit dins el contingut de la segona fase de la dictadura.

Per saber-ne més:

1. Àudio: [Etapas de la dictadura franquista](#) 6 mn

2.1. Fam i autarquia

La primera etapa aniria des del final de la guerra fins l'any 1959, o sigui els 20 primers anys, és el que s'anomena **l'etapa de l'autarquia**, quan Franco vol imitar els sistemes feixistes d'Itàlia i Alemanya, sobre tot Itàlia, que eren la seva principal inspiració.

Economia

En aquesta primera etapa el règim franquista va posar en marxa el seu ideal de sistema econòmic: **l'autarquia**. Aquest sistema es basava en el convenciment que Espanya ja es bastava per ella mateixa, i que hi havia d'haver el mínim intercanvi comercial amb l'exterior per a no dependre de ningú. Aquest aïllament anà acompanyat de l'intervencionisme de l'estat en l'economia per a fixar alguns preus base, reglamentar els salaris i controlar el poc comerç que hi havia amb l'exterior.

El resultat de tota aquesta política, acompanyat pel fet que, en els primers anys, s'estava desenvolupant la Segona Guerra Mundial a tot el món, va agreujar les moltes dificultats de la posguerra y la reconstrucció. Tot plegat, suposà un ensorrament de l'economia espanyola. De fet, fins als anys 60, Espanya no recuperarà els nivells de benestar que hi havia l'any 1936, just abans d'esclatar el conflicte.

Alhora, la manca de productes va obligar al règim a establir **cartes de racionament**. Aquesta mena de controls van anar en paral·lel amb l'aparició d'un enorme mercat negre que va servir per a enriquir de forma il·lícita molta gent, sobre tot els personatges propers al règim que es podien beneficiar de tota mena de subterfugis per escapar a la supervisió administrativa.

Un dels aspectes més sagnants del tema es que, mentre que hi havia moltes deficiències alimentàries, Espanya exportava blat i oli a Alemanya, per pagar el deute de guerra contret per Franco durant la guerra per permetre la victòria del seu bàndol.

El còmic fou un mitjà d'expressió molt popular a partir dels anys 40. Aquesta imatge correspon a Carpanta, un personatge creat pel dibuixant José Escobar, que representava amb humor al pobre famèlic dels anys 40.

Personatges de còmic com Carpanta o la Família Ulises retraten, amb una crítica molt subtil, la situació de misèria de la posguerra. El seu èxit va fer que el règim no s'atrevisís a clausurar el TBO, però sí que va exigir que es suavitzessin els cotinguts que posaven en entredit el lema franquista "En España no se pasa hambre".

Per saber-ne més:

2. Vídeo: [Los años amargos.](#) 13 mn

3. Vídeo: 6 mn

4. Vídeo: 13 mn

5. Àudio. Documentos RNE: [El tratado bilateral entre Estados-Unidos y España.](#) 56 mn

2.2. El "desarrollismo"

La segona etapa s'inicia a finals dels anys 50 i dura fins els primers anys 70. El fracàs econòmic de l'autarquia era tan patent que Espanya estava a punt de declarar-se en fallida, perquè no podia pagar el seu deute extern. El país podia restar sense subministrament de petroli i això podia paraitzar el transport i la indústria i fer caure la dictadura. A contracor, Franco va haver d'encomanar un nou programa econòmic a economistes més liberals, contraris al predomini dels feixistes de Falange. La major part van sorgir dels cercles catòlics propers a l'Opus Dei, i van ser assessorats pels Estats Units.

A partir de 1958, i amb la incorporació dels nous ministres, els anomenats "tecnòcrates", perquè representaven el nou poder dels tècnics en economia, s'inicia el Pla d'Estabilització. Era un conjunt de mesures que havia de treure l'economia espanyola dels baixos índex de producció i consum en què vivia des de la Guerra Civil.

El pla consistia en afavorir els contactes econòmics i de molts altres tipus amb l'exterior, posar fi a l'autarquia i permetre les inversions estrangeres, integrar Espanya als organismes econòmics internacionals i aliar-se definitivament amb els interessos dels Estats Units. Es tractava d'aprofitar els beneficis del creixement econòmic espectacular que estava visquent Europa occidental, un cop superats els efectes de la Segona Guerra Mundial.

Aquesta nova política, molt diferent de l'anterior es va aplicar poc a poc, al llarg dels anys seixanta. No només va permetre modernitzar les empreses, les infraestructures i la manera de governar Espanya sinó que, amb el turisme i la sortida massiva de treballadors com emigrants cap a Europa, va proporcionar les divises per permetre les inversions pròpies i crear una nova societat de consum.

Tot això va quedar reflectit en un seguit de fenòmens que van modernitzar econòmicament l'estat espanyol:

1. Va disminuir enormement la població dedicada al sector agrari, que van passar a treballar, o bé a la indústria, o bé als serveis, mitjançant un poderós moviment del camp cap a la ciutat.
2. A les zones industrials van sorgir noves branques de producció. Per exemple, a Barcelona es va crear la SEAT, i a Valladolid la PEGASO, que ocuparien desenes de milers de treballadors.
3. Comença a sorgir el fenomen del turisme. Degut a la bona situació econòmica europea, i a la diferència de preus entre Espanya i els estats del nord d'Europa, van començar a arribar centenars de milers de turistes, fet que va transformar absolutament les zones costeres.

La invasió de les platges pels primers turistes. Foto: Junta de Andalucía.

Aquests canvis econòmics van anar acompanyats d'un seguit de canvis socials i de model de vida. Van fer aparició tot un seguit d'elements de consum familiar (cotxe, electrodomèstics...) i també potents mitjans de comunicació com ara la televisió. Alhora, l'emigració cap a l'estranger i la que van rebre les ciutats i zones econòmicament més desenvolupades (Catalunya, Euskadi, València, Madrid) van transformar profundament la seva composició social.

Per saber-ne més:

6. Àudio: El desarrollismo español en los años 60 1'14 min

7. Àudio: El desarrollismo español en los años 60 2 15 mn

2.3. La crisi de la dictadura

La tercera etapa (entre els primers anys 70 i 1976) va ser la crisi de la dictadura, resultat en gran mesura de la segona i de l'envelliment del dictador que havia vinculat tant el règim amb la seva persona que difícilment podia sobreviure sense ell.

Malgrat que es venia gestant des d'una mica abans, el règim de Franco va entrar en una crisi definitiva l'any 1973, amb dos fets que van trencar la dinàmica política i econòmica:

1. La **mort en atemptat de l'almirall Carrero Blanco**, cap del govern i el més estret col·laborador de Franco.
2. La gran **crisi econòmica de 1973**, anomenada "del petroli".

Es l'etapa que obrirà la porta a la desintegració final del franquisme i la transició a una democràcia basada en el model de la resta d'estats d'Europa occidental.

1. LA CRISI POLÍTICA

Aquell mateix any, el dictador havia deixat en mans de Franco la direcció del govern, intentant preveure el que passaria després de la seva mort. Tothom sabia que Carrero era l'home més fidel a les intencions de Franco, i qui millor podia garantir la continuïtat del règim.

Aprofitant que cada dia feia el mateix trajecte, l'organització independentista basca **ETA** va col·locar una bomba en el seu trajecte i va provocar una explosió que el va matar a l'acte el 20 de desembre de 1973, el mateix dia en què havia d'iniciar-se un judici contra la direcció del sindicat Comissions Obreres, detinguda poc abans.

Malgrat que Franco s'inclinava per trobar un successor a Carrero entre els militars de l'ala dura del règim, la seva família va imposar com a nou president del govern a **Carlos Arias Navarro**, que havia estat el ministre de Governació de Carrero i el responsable de la seguretat, que havia fallat estrepitosament a ulls de tothom. Aquesta estranya tria es basava en la fidelitat que Arias Navarro, un sagnant fiscal durant la guerra civil, havia mostrat sempre a l'entorn familiar del dictador. En el fons, era un polític feble, que mai va trobar la manera de portar endavant la seva estratègia, massa marcat per la por al sector ultra del franquisme.

Arias Navarro, va voler iniciar un procés aperturista amb un discurs davant les Corts en 1974 on animava la participació política dels ciutadans mitjançant noves associacions, diferents del Movimiento Nacional, i una nova llei sindical. Aquesta proposta es va conèixer com "**l'esperit del 12 de febrer**". Però tot va quedar en projectes, davant la paràlisi del president del govern quan es tractava de concretar les seves propostes.

Aquell mateix estiu es va fer pública la creació de l'anomenada **Junta Democràtica** d'Espanya, organització d'oposició al règim franquista, en la que es van integrar diferents partits democràtics, el més important dels quals era el PCE, i algunes personalitats independents. El seu programa exigia el trencament amb la legalitat franquista, la formació d'un govern provisional, el restabliment de les llibertats democràtiques i un referèndum sobre la monarquia.

Davant aquesta iniciativa comunista, bona part de la resta de forces democràtiques, aquest cop al voltant del PSOE, van crear al seu torn, l'any següent (1975) l'anomenada **Plataforma de Convergència Democràtica**, amb un programa més moderat, però bastant similar. Ja no demanava un referendun sobre la forma de govern, sinó que ho deixava pendent del resultat d'unes eleccions lliures.

Un fet que espanta al govern l'any 1974 és el cop d'estat dels joves militars portuguesos que aconsegueix enderrocar la dictadura al seu país. Arias Navarro reacciona ràpidament amb la detenció dels membres de la clandestina Unió Militar Democràtica.

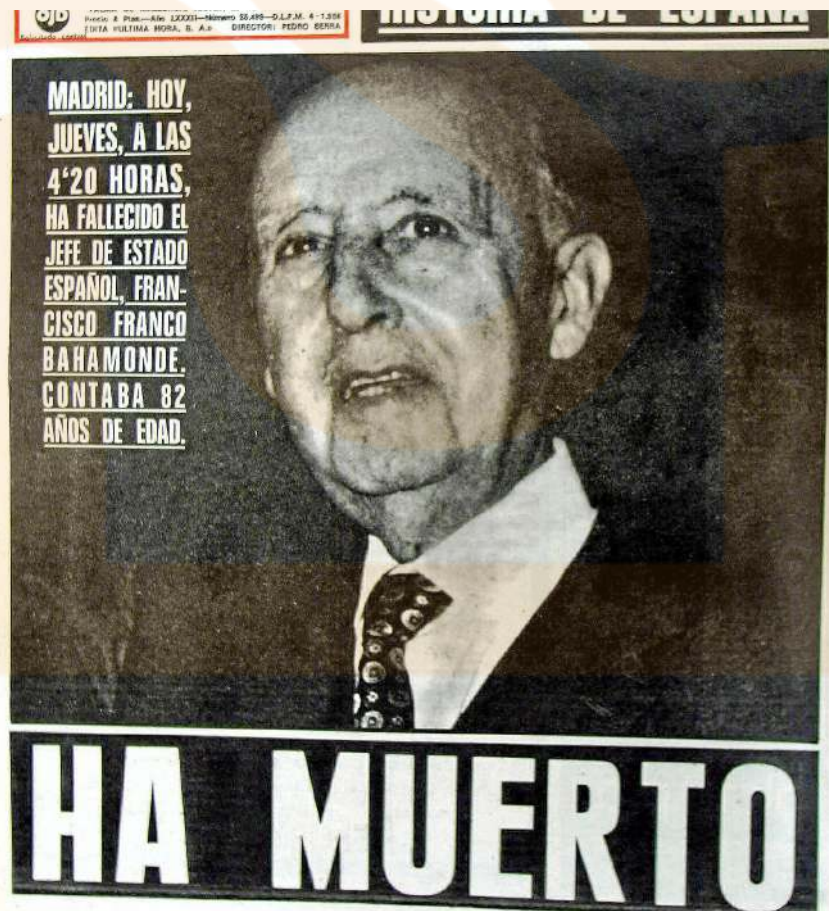
Un decret-llei restableix els judicis militars sumaríssims per als delictes de terrorisme. Això porta a l'exècució de dos membres d'ETA i tres del FRAP, les organitzacions armades antifranquistes, la qual cosa provoca una onada internacional de protestes contra la dictadura.

Una greu malaltia de Franco a mitjans del mes d'octubre porta al govern a signar un acord que lliura el territori colonial del **Sahara** al Marroc i Mauritània, perquè la lluita per defensar les colònies havia estat el detonant de la crisi a l'exèrcit portuguès, i amb el dictador en perill de mort, el règim espanyol no se sent prou fort per a resistir les pressions tant del Marroc com dels independentistes saharahuis (Front POLISARIO).

Bitllet del Marroc commemoratiu de l'annexió del Sahara occidental espanyol (1975)

La lenta i llarga agonia del Caudillo va terminar la matinada del 20 de novembre de 1975. ¿Hi hauria possibilitat de mantenir la dictadura sense Franco? Aquesta era la incògnita per a molts. Com a primera mesura, havia de recollir tots els poders del general Franco el seu successor designat, el príncep Juan Carlos de Borbón.

2. LA CRISI ECONÒMICA

La prosperitat econòmica del "desarrollismo" es va estroncar amb la crisi econòmica internacional de 1973, quan es va veure que la indústria espanyola necessitava una forta reconversió. També es va aturar l'emigració de la mà d'obra jove cap a l'estranger. En canvi, va continuar l'èxode rural.

Inicialment, la crisi va ser **resultat d'una decisió de l'OPEP**, que va incrementar sensiblement els preus del petroli, i altres matèries primeres també van conèixer una pujada similar. Malgrat que això es va presentar com una conseqüència de l'enfrontament dels estats àrabs i Israel durant la guerra del Yom Kippur (1973), de fet, era el **resultat lògic de la decisió del president Nixon de deixar en flotació el dòlar**, sense garanties en or, en 1971, la qual cosa va portar a una devaluació de la moneda americana i un procés general d'inflació a tot el món.

En el cas espanyol, va incidir en una economia que havia arribat al límit de les seves possibilitats expansives. Una forta inflació, el retrocés del turisme i una crisi de preus agraris es van combinar per aturar els índex de creixement dels anys del "desarrollisme". L'economia espanyola era molt dependent del capital multinacional, de la tecnologia estrangera i de les reserves de divises provinents de l'emigració i el turisme. Quan es fan enfonsar aquests pilars, l'economia va entrar en una crisi irreversible que es va afegir a la crisi política. Els governs franquistes ja no eren capaços de contenir pollicialment les protestes obreres. Ben al contrari, les protestes organitzades pels partits i sindicats clandestins exigint llibertat i democràcia agreujaven les provocades per la inflació, l'atur i la manca de serveis públics.

Per saber-ne més:

1. Vídeo 11 mn

2. Vídeo NO-DO La muerte de Carrero Blanco 14:10

3. Resistència democràtica i cultural

1. Web: [L'oposició al franquisme](#)
2. Web: [L'oposició a l'exili](#)
3. Vídeo: 8 mn

3.1. La primera oposició al franquisme

Quan va acabar la Guerra Civil, centenars de milers d'exiliats republicans ceien que si el bolc feixista era derrotat durant la Segona Guerra mundial, el règim franquista s'enfonsaria. Per aquest motiu, molts d'aquests exiliats combateren en els diversos fronts de la guerra: a la resistència francesa, a les files de l'Exèrcit Roig soviètic, i fins i tot en la lluita contra els japonesos. A partir de 1944, quan ja es veia clara la victòria dels Aliats, s'intensificaren les accions de guerrilla a l'interior d'Espanya.

La guerrilla antifeixista - els maquis - va ser sobre tot activa a Astúries-Lleó, Aragó, Extremadura, Andalusia, Galícia i Catalunya.

El protagonisme de la guerrilla antifeixista va correspondre generalment al Partit Comunista però, a Catalunya, els guerrillers foren sovint anarquistes, membres de la CNT, amb comunistes del PSUC i també alguns grups del Front Nacional de Catalunya, una nova organització independentista.

Fotografies policials de Josep Lluís Facerias (www.cultura y anarquismo)

Els maquis de la CNT van tenir especial ressó a les zones rurals de Catalunya, on encara se'ls recorda. Marcel·lí Massana i Ramon Vila eren del Berguedà, i aquesta era la seva zona d'actuació. Facerias era un guerriller urbà, que actuava a la ciutat de Barcelona, igual que Quico Sabaté. De tots ells, només va sobreviure Marcel·lí Massana, mentre que els altres tres van caure abatuts per la policia.

Aquestes accions armades provocaven una forta repressió sobre qualsevol possible col·laborador, i forts patiments a la població de les zones rurals. Per si mateixes no tenien capacitat de desestabilitzar al règim. Però això, quan es va veure clar que els Aliats no intervindrien per enderrocar Franco, l'activitat del maquis va minvar fins a la seva desaparició. Alhora, les forces policials van desarticular tots els intents de reconstrucció d'organitzacions polítiques d'oposició, i les primeres vagues, organitzades sobre tot a Astúries i el País Basc, van ser també durament reprimides.

Dins del mateix règim van aparèixer formes internes d'oposició. Cap a mitjans de la Segona Guerra Mundial, grups de monàrquics i carlistes es van enfrontar obertament al predomini de la Falange, sense qüestionar inicialment el poder personal de Franco. Això va donar lloc a xocs armats entre estudiants de diverses universitats, a converses i plans dels generals amb representats dels governs aliats contra Hitler, i fins i tot a atemptats com el llançament de dues granades de mà a la basílica de Begoña a l'estiu de 1942, contra el general Varela, un conegut militar carlista i altres autoritats. Els culpables van ser un grup de fanàtics falangistes, i Franco, seguint el seu costum, va recórrer a castigar als dos bàndols, per a fer sentir la seva autoritat. Va posar fi al poder del seu cunyat, Serrano Súñer, cap dels feixistes més intransigents, i va apartar també als militars que venien queixant-se dels plans de la Falange.

Als anys 50 també van aparèixer algunes personalitats del règim que, davant la negativa de Franco a cedir la més mínima parcel·la del seu poder personal, segons quedaven apartades del poder, passaven a engruixir les files dels qui demanaven un procés d'obertura política. Els més coneguts van ser l'antic cap de propaganda de Falange, Dionisio Ridruejo, i l'exministre d'Educació Joaquín Ruiz Jiménez.

3.2. L'intent d'invasió de la Vall d'Aran

L'octubre de 1944, un grup nombrós de guerrillers comunistes que havien lluitat a la Resistència Francesa contra els nazis van iniciar l'operació "Reconquista de España" que va començar amb la invasió per la frontera al País Basc (on van lluitar durant deu dies a la mateixa línia fronterera sobre el riu Bidasoa) i, sobre tot, per la Vall d'Aran, on es concentrava l'esforç principal. Durant una setmana, bona part de la vall restà en mans dels guerrillers, que esperaven provocar un aixecament popular a Espanya i una intervenció de les tropes aliades per derrocar a Franco. Cap de les dues coses no es va produir. A més les forces guerrilleres no disposaven d'armament pesant per poder enfrontar-se a l'exèrcit professional de la dictadura. Tampoc van ocupar el port de la Bonaigua, amb la qual cosa els reforços militars van poder tallar l'avenç amb rapidesa. Els guerrillers es van retirar de nou cap a França, però l'operació va provocar la mort de 129 guerrillers i la captura de centenars de presoners, bona part d'ells ferits.

Membres de la 35 Brigada de la Unión Nacional Española (organització comunista). Arxiu UAB

Aquí apareixen davant la bandera de la resistència francesa.

3.3. La vaga de tramvies de 1951

El 1951 esclatà a Barcelona una protesta ciutadana contra el preu del bitllet del tramvia, que valia el doble que a Madrid. Durant quinze dies els ciutadans es van negar a agafar els tramvies com a senyal de boicot. Finalment, el govern va cedir, fent algunes concessions, pero va intensificar la repressió contra els grups opositors. Aquest fet es coneix com la Vaga de Tramvies de Barcelona.

Full incitant a participar en la vaga de tramvies de Barcelona, 1951 Font: Institut Català d'Antropologia

Per saber-ne més:

Si vols més informació, fes clic a l'enllaç: [Vaga de tramvies a Barcelona.](#)

3.4. La nova oposició al franquisme

Als anys 60 es va anar forjant una nova oposició al franquisme. De tots els grups provinents de l'època de la República, pràcticament només va mantenir el PSUC. La resta d'organitzacions (CNT, ERC, UDC i FNC) va anar minvant la seva activitat des de finals dels 40 fins a entrar en estat d'hivernació.

La nova oposició al franquisme estava formada per diversos sectors socials:

1. Els Plans d'Estabilització van provocar la concentració de molts obrers als grans nuclis industrials. Aquests obrers van veure com, malgrat l'economia s'anava recuperant, això no repercutia de forma immediata en la seva qualitat de vida. Per això van començar a autoorganitzar-se en les anomenades Comissions Obreres, que a partir de 1964 es van estendre per diferents nuclis industrials. A Catalunya, les Comissions Obreres van ser especialment actives en els barris obrers de nova creació de l'àrea metropolitana de Barcelona. aquesta organització obrera va anar restant paulatinament el poder que poguéssin tenir els sindicats oficials verticals.

Assemblea del sindicat **Comissions Obreres** a Barcelona, presidida pel seu històric dirigent, *Marcelino Camacho*.

2. Aparegueren associacions d'estudiants universitaris que, influenciats especialment pel marxisme, van organitzar-se al voltant del **PSUC**, i més endavant en una munió de partits d'extrema esquerra. La influència del marxisme en aquest sector social fou degut a diverses circumstàncies:

- En primer lloc, la visió d'una URSS que després de derrotar a Hitler i de patir la mort de 20 milions de ciutadans soviètics a la Segona Guerra Mundial i la devastació d'ela part europea del país, es convertia en una de les dues superpotències mundials.
- En segon lloc, arreu del Tercer Món sorgien experiències de revolució marxista que aconseguen enderrocar règims dictatorials o colonials. El FLN a Algèria, Fidel Castro i el Che a Cuba, la lluita dels vietnamites contra els Estats Units, el sorgiment del problema palestí, l'aparició d'un líder àrab laic i d'esquerres, anomenat Nasser, a Egipte... Eren anys en què el marxisme es presentava com la via més encertada per acabar amb el colonialisme i les diferències entre països pobres i països rics.
- En tercer lloc, sorgiren alguns pensadors en els països occidentals que adaptaren la ideologia marxista (sorgida en el context de finals del segle XIX) a la nova societat de masses que naixia en aquells anys. Qüestions com la moral, el feminisme, el trencament amb els valors més rígids de la societat burgesa clàssica, es posaren a primera línia del debat ideològic en moltes universitats d'Europa.

Un dels àmbits d'oposició que va anar assolint progressivament més protagonisme, va ser el dels grups nacionalistes de diferents territoris. Davant la inoperància dels partits procedents de la guerra civil, com ara ERC o el PNB, les següents generacions van donar peu a noves estructures que barrejaven sovint les reclamacions identitàries amb les teories i pràctiques revolucionàries de moda en els anys seixanta i setanta. És així com apareix **ETA**, que reuneix elements de les joventuts del PNB, amb altres elements catòlics o que no havien militat en el nacionalisme. A finals dels anys 60 defensen la necessitat d'iniciar una lluita armada contra la dictadura que durà ràpidament a la proclamació de l'estat d'excepció a Guipúscoa i el pràctic desmantellament de l'organització. Una part dels seus integrants van ser sotmesos a un consell de guerra conegut com el "Proceso de Burgos", en 1970, que els va donar una gran notorietat, tant al territori espanyol com internacionalment. Es van dictar nou condemnes de mort, finalment conmutades.

Aquesta dinàmica revolucionària es va agreujar als anys següents amb l'aparició de nous grups armats (el FRAP, el GRAPO, el MIL) que van portar el règim a pensar que s'havia d'endurir el càstic contra el que anomenaven "elements subversius" que pretenien enderrocar el règim per la força i crispaven la base social del franquisme.

Per això, el 1974 s'executa la pena de mort contra Salvador Puig Antich, un militant anarquista, i, en 1975, contra dos militants d'ETA i tres del FRAP.

L'oposició al franquisme a Catalunya

El 1971 es va constituir **l'Assemblea de Catalunya**, que agrupava la major part de l'oposició antifranquista. Aquesta organització pretenia crear una plataforma política que aglutinés una majoria social per enderrocar la dictadura. Entre 1971 i 1975 es varen anar conformant els grans espais polítics que posteriorment conformarien els partits polítics de la transició.

El PSUC aconseguí conformar-se com el partit més important a nivell organitzatiu de Catalunya. Al llarg de la dècada va anar integrant bona part dels grups comunistes dissidents i assolí un gran prestigi als barris obrers i també entre la intel·lectualitat i els professionals liberals.

Els socialistes començaren el seu procés d'organització el 1974, amb la fundació del Moviment socialista de Catalunya. Inicialment eren un grup minoritari, però el 1977 es convertiren en PSC i el 1978 es federaren amb el PSOE i començaren a impulsar la UGT.

ERC era un partit minúscul als anys 70, integrat en bona part per antics militants del temps de la República. Encara no era un partit independentista. L'esquerra independentista s'organitzava en diferents grups, el més important dels quals era el PSAN. D'aquí sorgiran els qui convertiran ERC en un partit independentista als anys 80.

Convergència Democràtica de Catalunya, partit liderat per Jordi Pujol es fundà el 1974. Inicialment era un partit nacionalista de centre-esquerra, i no serà fins el 1980 que s'unirà a UDC, constituint la coalició Convergència i Unió.

A nivell sindical, l'hegemonia continuava essent de forma absoluta per Comissions Obreres. Aquesta organització impulsa importants vagues. Alguns sectors del moviment obrer, més radicalitzat arran de la crisi econòmica, impulsaren mobilitzacions autònomes, i d'aquest ambient sorgiren grups com el MIL (Moviment Ibèric de Liberació), on milità Puig Antich, afusellat pel franquisme.

Portada del diari EL CASO anunciant l'execució en 1974 de Salvador Puig Antich, juntament amb la d'un presoner de dret comú (que s'ha demostrat era innocent del que se'l va acusar)

Per saber-ne més:

Documentos RNE: [El proceso 1001 contra Comisiones Obreras](#) 56 mn

3.5. La resistència cultural a Catalunya

La tercera dimensió de resistència antifranquista dels anys 60 fou la resistència cultura catalana. Es tractava de grups diversos que engegaren iniciatives culturals per promoure el català i la cultura catalana en un moment de repressió. Així, sorgiren moviments com ara la Nova Cançó, editorials com Edicions 62 i revistes com Serra d'Or.

Aquesta presa de consciència catalanista tenia molt a veure amb la mateixa evolució del règim. Malgrat la forta ofensiva per a limitar a l'àmbit estrictament privat l'ús de la llengua catalana, ja als anys 40 es van poder celebrar alguns actes públics on es feia servir el català, com ara els festivals folklòrics de Cantonigrós, o es va autoritzar la continuació d'iniciatives editorials en català de tipus estrictament cultural i que provenien del temps de la República. Però tot això va restar molt minoritari, sovint sota l'ampara de l'església, fins a finals dels anys 50.

Des de 1960, la relativa obertura del règim a la modernitat va permetre reconstituir agrupacions dedicades a la promoció de la cultura catalana, com ara Òmnium Cultura (que apareix en 1961). L'església catòlica va continuar essent una ampara que difonia l'ús del català en àmbits diversos, com a la revista infantil i juvenil Cavall Fort.

Mica en mica, el desenvolupament industrial i el canvi social, units a la pèrdua d'influència de la Falange i els sectors més intransigents, van obrir espais per a l'aparició d'iniciatives privades que publicaven un nombre cada vegada més gran de llibres. El català apareix de nou a la música i el mateix any 1961 es forma un grup de joves cantants i autors conegut com Els Setze Jutges, que va marcar tota una època.

El contingut reivindicatiu de moltes d'aquestes iniciatives va provocar la intervenció de la censura i una nova onada de vigilància i repressió.

Miquel Porter Moix, el primer dels Setze jutges.

Un dels problemes que es plantejava durant els anys 60 va ser l'arribada d'un gran nombre de migrants d'altres territoris. Això suposava un interrogant sobre el futur específic de la cultura catalana, sense institucions pròpies, sense la possibilitat d'ensenyament del català a les escoles i sense suport públic.

Després d'un període inicial de desconcert, i d'un seguit de veus que, inicialment, s'alçaven per rebutjar la immigració, als inicis dels anys 60 totes les forces polítiques de l'oposició establiren un consens entorn de la immigració. Aquells que venien a treballar i a viure a Catalunya devien ser considerats catalans. Aquesta premissa la van impulsar tant des de l'òrbita dels comunistes del PSUC com des del catalanisme catòlic, passant pels socialistes. Els pocs grups que van promoure la segregació dels immigrants o la seva no integració van tenir un ressò limitat. En tot aquest procés de creació d'una unitat civil a Catalunya també hi tingué un paper cabdal el sindicat, aleshores il·legal, Comissions Obreres. A nivell social, es van produir també nombrosos matrimonis mixtes.

3.6. El canvi d'actitud de l'església catòlica

Un dels trets característics d'aquesta segona etapa del franquisme és l'inici del distanciament d'alguns sectors del clergat respecte a l'aferrissada defensa del règim que havia fet l'església.

Mentre que la jerarquia, reforçada pel Concordat de 1953, que l'havia donat grans privilegis, va mantenir el recolzament al Caudillo, diferents sectors catòlics, alguns sacerdots, i elements de les ordres religioses, en contacte amb la realitat social de les classes treballadores, aniran portant cap a l'oposició els anomenats "Moviments Apostòlics" (l'Acció Catòlica, els Moviments de renovació litúrgica, etc.) on en aquell moment començaven a tenir molta participació els seglars.

Aquest canvi va ser important, perquè, sota l'ampara de l'església, que podia fer molts tipus d'activitats juvenils i associatives, les organitzacions polítiques i sindicals clandestines van poder convocar trobades i assemblees amb treballadors, veïns, joves, etc.

A més, l'exemple d'aquests nous clergues també va facilitar el camí cap a l'oposició i l'esquerra de molts joves de famílies catòliques de classe mitjana i alta que, abans, havien militat tradicionalment en els moviments de la dreta conservadora.

més, l'exemple d'aquests nous clergues també va facilitar el camí cap a l'oposició i l'esquerra de molts joves de famílies catòliques de classe mitjana i alta que, abans, havien militat tradicionalment en els moviments de la dreta conservadora.

Reunió d'opositors al convent dels caputxins de Barcelona, 1966. Font: RTVE.

4. Migracions interiors i exteriors. Causes i conseqüències

Com ja hem dit més amunt, el desenvolupament econòmic que viurà Europa als anys 60 va impulsar també l'economia espanyola. Això, juntament amb la situació de subdesenvolupament existent en moltes zones de l'estat va provocar una intensa onada migratòria, cap a les noves ciutats industrialitzades i cap als centres tradicionals, com ara Madrid, País Basc i, sobre tot, Catalunya. Aquí, principalment cap a l'àrea metropolitana de Barcelona.

Milers de treballadors arribaven per a treballar en les noves indústries com ara la SEAT, o al sector de la construcció. Les condicions de vida d'aquests anys van ser en general duríssimes, amb una reglamentació laboral molt estricta o, en bona part dels casos, pluriempleats o treballant sense contracte, donada la impunitat que la dictadura otorgava als empresaris.

En molts casos, els primers mesos de vida els passaven en barraques. En moltes ciutats de l'àrea metropolitana de Barcelona varen sorgir barris sencers de barraques. Després, s'anaren substituint per vivendes d'autoconstrucció, situades sovint en zones on les administracions no havien fet cap tasca prèvia d'urbanització, com portar aigua, corrent i llum o asfaltar els carrers. Al llarg dels anys 60, davant d'aquesta situació, les autoritats franquistes decidiren iniciar la construcció d'habitatges de protecció oficial.

Moviments migratoris interns entre 1950 i 1970. Font: CIDEAD

D'aquesta manera es conformaven grans barris amb immensos blocs de pisos, que si bé donaven habitatge als treballadors, deixaven molt que desitjar pel que fa a les condicions de vida: pisos petits, manca de serveis i equipaments, aïllament respecte al centre de la ciutat... Serà en aquest context que a partir dels anys 70 sorgirà un gran moviment veïnal, que reclamarà la dignificació d'aquests barris i la construcció d'equipaments bàsics com escoles, ambulatoris o transport públic.

Les conseqüències

Com ja hem dit més amunt, el desenvolupament econòmic que viurà Europa als anys 60 va impulsar també l'economia espanyola. Això, juntament amb la situació de subdesenvolupament existent en moltes zones de l'estat va provocar una intensa onada migratòria, cap a les noves ciutats industrialitzades i cap als centres tradicionals, com ara Madrid, País Basc i, sobre tot, Catalunya. Aquí, principalment cap a l'àrea metropolitana de Barcelona.

Milers de treballadors arribaven per a treballar en les noves indústries com ara la SEAT, o al sector de la construcció. Les condicions de vida d'aquests anys van ser en general duríssimes, amb una reglamentació laboral molt estricta o, en bona part dels casos, pluriempleats o treballant sense contracte, donada la impunitat que la dictadura otorgava als empresaris.

En molts casos, els primers mesos de vida els passaven en barraques. En moltes ciutats de l'àrea metropolitana de Barcelona varen sorgir barris sencers de barraques. Després, s'anaren substituint per vivendes d'autoconstrucció, situades sovint en zones on les administracions no havien fet cap tasca prèvia d'urbanització, com portar aigua, corrent i llum o asfaltar els carrers. Al llarg dels anys 60, davant d'aquesta situació, les autoritats franquistes decidiren iniciar la construcció d'habitatges de protecció oficial.

D'aquesta manera es conformaven grans barris amb immensos blocs de pisos, que si bé donaven habitatge als treballadors, deixaven molt que desitjar pel que fa a les condicions de vida: pisos petits, manca de serveis i equipaments, aïllament respecte al centre de la ciutat... Serà en aquest context que a partir dels anys 70 sorgirà un gran moviment veïnal, que reclamarà la dignificació d'aquests barris i la construcció d'equipaments bàsics com escoles, ambulatoris o transport públic.

Per saber-ne més:

1. Web: [Migracions a l'Espanya franquista.](#)
2. Web: [La migración económica a Europa](#)
3. Vídeo: [Emigració a Andalusia.](#)

5. L'economia espanyola. De l'autarquia a la crisi dels 70

1. Web: [Les limitacions dels canvis econòmics sota el franquisme.](#)

5.1. L'economia autàrquica

El franquisme no va innovar gaire quan estableix com a base de la seva política econòmica la idea de l'autarquia. Aquesta no era una política radicalment nova. D'una banda, seguia la línia econòmica nacionalista i proteccionista dels governs de la Restauració i la dictadura de Primo de Rivera. A aquesta tradició s'afegia ara la necessitat de reforçar l'autoabasteixement degut a les dificultats econòmiques derivades de la Segona Guerra Mundial.

Les principals característiques de la política autàrquica van ser:

1. Font intervencionisme de l'estat, que s'encarregava de concedir permisos d'importació, exportació, compra de matèries primeres, salaris, etc. D'altra banda, protegia l'empresa privada i fomentava la concentració i centralització del capital. En 1941 es va crear l'Institut Nacional d'Indústria (INI), principal instrument econòmic de l'autarquia, organitzat a imitació del ENI italià. L'estat substituïria a la iniciativa privada en els sectors en què esta no era prou potent o no estava interessada.
2. Contrarreforma agrària i retorn a una política rural favorable als grans propietaris. Es va protegir una agricultura tradicional i ineficient, basada en una abundant mà d'obra agrària i una escassa mecanització.
3. Rígida reglamentació laboral, fixada al Fur del Treball de 1938. Es van imposar els siindicats verticals, també imitació del sistema feixista italià. Es deien verticals perquè agrupaven no als treballadors de totes les branques de producció, sinó als obrers i empresaris de la mateixa branca, i estaven dirigits per funcionaris de la Falange i l'Estat, amb la qual cosa s'eliminava el perill d'un sindicat reivindicatiu. Es van prohibir les vagues i totes les accions de resistència obrera.

Les conseqüències derivades d'aquesta política autàrquica, agreujades per les difícils condicions de la posguerra, van ser negatives per la majoria de la població espanyola:

1. Estancament econòmic. Els ritmes de creixement de l'economia d'aquest període van ser molt baixos. Els índex de renda i productivitat van seguir per sota dels de 1935.
2. Creixement de la població activa agrària, com a conseqüència de l'estancament dels altres sectors.
3. Fam i racionament dels aliments; baix nivell de vida i consum.
4. Proliferació de l'especulació i el mercat negre (conegut en aquella època com "l'estraperlo")
5. Forta inflació.

Pagesos amb una arada tirada per mules a El Saucejo. Font: Wikipèdia

Els anys 40 van acabar amb una profunda crisi de greus repercussions polítiques i socials. En 1950 encara no s'havien recuperat els nivells de producció de la preguerra; l'agricultura oferia rendiments escasos; calien importacions imprescindibles de productes bàsics per a la indústria que no es podien trobar a Espanya (petroli, maquinària, etc.). La inflació, l'atur i els baixos salaris van provocar inicis de conflictivitat social (vagues a Bilbao en 1948, vagues de transport públic a Madrid i Barcelona en 1951...) La política autàrquica es mostrava inviable, i l'economia espanyola no podia romandre tancada. El règim s'hi jugava la possibilitat d'un caos energètic i l'enfonsament del sistema.

Per saber-ne més

1. Web: [La economía de España durante la autarquía](#)
2. Web: [Los años del hambre.](#)

5.2. El "desarrollismo"

El Plà d'Estabilització de 1959

Davant la imminent bancarrota de l'estat, i el creixement de la conflictivitat laboral i universitària, calia un canvi d'orientació política.

Franco va donar entrada al govern a Alberto Ullastrea y a Navarro Rubio, membres de l'Opus Dei. Es van fer canvis a les lleis d'administració de l'estat i es va crear una Oficina de Planificació i Coordinació Econòmica amb altres organismes relacionats amb la gestió de l'economia. Es va voler acostar la gestió administrativa a les normes de funcionament de les empreses. En diferents organismes importants del règim (els sindicats verticals, la seguretat social, l'Auxili Social) el grup tancat de falangistes que els dominaven des del final de la guerra van perdre molt poder. Fins i tot el partit va deixar d'anomenar-se Falange Española Tradicionalista per transformar-se en el Movimiento Nacional.

Aquest va ser el primer pas per a un profund replantejament de la política econòmica. És el que es coneix com a Plà d'Estabilització, amb el que es pretenia passar el més aviat possible d'una economia tancada i reglamentada a una economia oberta, amb bona part del comerç exterior liberalitzat.

Per a poder fer això, es van prendre algunes mesures importants.

- Apertura a les inversions estrangeres
- Progressiva liberalització del comerç exterior
- Nova política fiscal i control de la inflació
- Unificació del canvi exterior de la pesseta amb un canvi fix de 60 pessetes per dòlar.

En canvi, no es van modificar altres aspectes importants, com ara la concentració del poder financer en uns pocs bancs i la progressiva fusió d'aquest capital financer amb el capital industrial, la qual cosa reforçava el poder de l'oligarquia econòmica del franquisme.

Aquest plà va ser dissenyat pel grup de tecnòcrates de l'Opus Dei, amb l'assessorament dels Estats Units i els experts de l'OCDE.

Malgrat aquesta liberalització, es va mantenir una forta presència de l'estat dins el camp econòmic, però ara més en línia amb les pràctiques dels grans estats democràtics d'Europa Occidental. Es van establir un seguit de "Plans de Desenvolupament" on el govern exercia una "planificació indicativa" de l'economia.

Els nous objectius eren.

- Orientar les inversions i activitats del sector privat
- Establir normes d'obligat compliment per al sector públic
- Crear "pols de desenvolupament" a les zones mancades d'indústries.

El resultat de tota aquesta política va ser desigual:

- El caràcter obligatori de les inversions públiques no va arribar a complir-se totalment, i la iniciativa privada no es va ajustar als criteris indicatius dels plans de desenvolupament. A més, l'oblit de la política agrària va fer créixer molt les disparitats regionals i deixà de banda els problemes bàsics del desenvolupament espanyol.
- Els "Pols de Desenvolupament" i els polígons industrials, pensats per a potenciar el creixement industrial de zones tradicionalment descapitalitzades i sense infraestructura industrial, no van donar el resultat previst. No obstant, van aparèixer alguns centres importants a Valladolid, Huelva, etc.
- Madrid va experimentar un fort creixement industrial que el va acostar als centres fabrils tradicionals de Catalunya i el País Basc.

De fet, el fort creixement dels anys 60 es va deure a diversos factors, alguns d'ells aliens a les previsions econòmiques del govern, però afavorits per la nova liberalització:

- Les inversions estrangeres, que van gaudir durant aquells anys de grans exempcions fiscals
- Les trameses de divises fetes pels milions d'espanyols que havien emigrat als estats europeus en plé procés de creixement.
- Les divises proporcionades pel turisme, que durant aquests anys va conèixer una pujada sense precedents. Va ser un factor clau per equilibrar la balança de pagaments i permetre obtenir la moneda estrangera necessària per a la compra de maquinària i tots els elements necessaris per a la ràpida industrialització i per a satisfer un creixent nivell de vida.

Invasió de les platges pels primers turistes. Font: Junta de Andalucia

El resultat de tots aquests factors va ser una forta expansió dels diferents sectors productius, amb un notable increment del PIB i de la renda per capita. Tot això va repercutir en un fort creixement del consum.

Però també tenia la seva cara negativa, s'ha de dir que aquest desenvolupament econòmic va donar resultats força desiguals. D'una banda, el ritme de creixement dels diferents sectors productius va ser molt divers. De l'altra, el desenvolupament es va polaritzar en algunes zones, deixant marginades a les altres, la qual cosa va reforçar els desequilibris regionals.

Hi va haver també una forta degradació mediambiental, a les zones turístiques i industrials, davant la pràctica manca de control i ordenació.

Si el I i II Pla de Desenvolupament ja van tenir uns resultats desiguals, el III no es va poder complir, perquè Espanya, com la resta del món, es va veure afectada per la "Crisi del petroli" de 1973.

Per saber-ne més

1. Web: [Les limitacions dels canvis econòmics sota el franquisme.](#)

6. Els canvis socials

Les grans transformacions econòmiques també van determinar importants modificacions dins el sistema social:

- Es va consolidar l'**alta burgesia** comercial i financera. Aquesta minoria i la dels grans teratinents, amb el recolzament de la dictadura, van accelerar la seva tendència a fusionar-se i al control d'una part cada cop més gran dels recursos fonamentals.
- Les **clases mitjanes** van experimentar una forta expansió. La causa va ser el desenvolupament de les professions liberals (advocats, periodistes, metges...) per l'accés cada cop més gran als estudis universitaris, pel considerable increment del nombre de funcionaris, i al també notable augment del nombre de petits i mitjans empresaris industrials i del sector dels serveis.
- Les **classes treballadores** van conèixer també una transformació. Les possibilitats de feina a la indústria i a l'estranger van provocar un frot èxode rural que no només afectava als jornalers o pagesos llogaters, sinó també als petits propietaris que ja no podien tenir al camp un nivell de vida digne.

Malgrat que aquest procés no va suposar una reforma de les estructures agràries, el fort descens dels treballadors agrícoles disponibles (uns dos milions en 1939, set-cents mil en 1971) va fer disminuir la conflictivitat social del camp, característica de la història espanyola durant el primer terç del segle.

Com a contrapartida, el nombre d'obres industrials va registrar un gran augment (en 1939 eren uns dos milions i en 1971, gairebé quatre).

Un altre aspecte significatiu dels canvis produïts pel desenvolupament econòmic en la societat espanyola, ha estat la progressiva incorporació de la dona al món del treball. La forta expansió del sector terciari des dels anys seixanta, van veure bastants oportunitats laborals, i en 1970 la seva participació en el total de la població activa ja era del 23%.

Per saber-ne més:

1. Web: [Canvis socioeconòmics a l'Espanya franquista.](#)